

MAŁGORZATA MIREK* – NOWY SĄCZ

PIETAS ET LITTERAE. WPŁYW KOLEGIUM PIJARÓW W PODOLIŃCU NA ROZWÓJ DAWNEGO SZKOLNICTWA

Streszczenie

Artykuł nawiązuje do wystawy *Pietas et litterae* w Galerii „Dawna Synagoga” w Nowym Sączu, na której prezentowano ocalałe pamiątki z kolegium pijarów w Podolińcu. Większość prezentowanych eksponatów po raz pierwszy od wieków opuściło na czas wystawy miejsca swego przechowywania. Wśród nich znalazły się m.in. dyplomy pergaminowe, rękopiśmienne kroniki kolegium, księgi rejestrujące uczniów, zakonników i nowicjuszy, księgi zmarłych wykładowców, stare druki i książki wydane w XIX wieku, portrety profesorów podolinieckich, fundatora klasztoru i kolegium w Podolińcu, Stanisława Lubomirskiego oraz obrazy z cyklu „Żywot św. Józefa Kalasantego”, a także szaty liturgiczne, pieczęć z wyobrażeniem Nawiedzenia Maryi Panny, paramentarz – malowana szafa na szaty i przybory liturgiczne, mapa Węgierskiej Prowincji Pijarskiej, malowany widok Podolińca z 1836 r. oraz świadectwa szkolne ucznia kolegium Jana Kalety. Prezentowane na wystawie eksponaty wypożyczone zostały m.in. z Centralnego Archiwum Węgierskiej Prowincji Pijarskiej w Budapeszcie, Muzeum Lubowiańskiego w Starej Lubowni, Archiwum i Biblioteki Pijarów w Krakowie, Muzeum Narodowego w Krakowie, Sądeckiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Szujskiego, Kolegium Pijarów w Prewidzy, parafii rzymskokatolickich w Podolińcu i Toporcu, a także ze zbiorów prywatnych Ludwika Kalety z Podolińca.

Słowa kluczowe: Podoliniec; św. Józef Kalasanta; pijarzy, kolegium pijarów; szkolnictwo; rękopisy; starodruki

Artykuł nawiązuje do wystawy *Pietas et litterae. Wpływ kolegium pijarów w Podolińcu na rozwój dawnego szkolnictwa*¹, która była zorganizowana w dniach 7 listopada 2004 r. do 28 marca 2005 r. w Galerii „Dawna Synagoga”, jednym z oddzia-

---

* Małgorzata Mirek – dr historii; e-mail: gosiam_1973@o2.pl
<https://orcid.org/0000-0002-7997-0899>

¹ J. Zatorska, *Pijarzy w Nowym Sączu*, „Mówią Wieki”, (2004) nr 12/04 (540), s. 5; (ek), *Pijarzy w Podolińcu*, „Spotkania z Zabytkami”, 29 (2005) nr 7 (221), s. 37-38.

łów Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu. To kolejna już, tym razem zorganizowana przez muzeum nowosądeckie we współpracy z Muzeum Lubowniańskim w Starej Lubowni na Słowacji, ekspozycja poświęcona konwentowi, który odegrał znaczącą rolę w historii Sądeczyny. Do współorganizacji wystawy zaproszono pijarskie prowincje w Polsce, Słowacji i na Węgrzech. Kuratorami wystawy były Maria Marcinowska z Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu i Michaela Timková z Muzeum Lubowniańskiego w Starej Lubowni. Wystawie towarzyszył katalog *Pietas et litterae. Wpływ kolegium pijarów w Podolińcu na rozwój dawnego szkolnictwa*².

Żołycielem Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych (Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum), zwanego potocznie pijarami, był Józef Kalasanty (hiszp. José de Calasanz)³. Urodził się 11 września 1557 r. w aragońskiej wiosce Peralta de la Sal w Hiszpanii. W latach 1571-1577 studiował filozofię i prawo na uniwersytecie w Léridzie, a następnie teologię na uniwersytecie w Walencji, który opuścił w 1578 r. udając się na dalszą naukę na uniwersytet do Alcalá de Henares. Od 1581 r. kontynuował studia teologiczne na uniwersytecie w Léridzie. W 1583 r. przyjął święcenia kapłańskie. W latach 1587-1589 w rodzimej diecezji Urgel pełnił funkcję sekretarza i ceremoniarza kapituły katedralnej, a w latach 1589-1591 rektora Ortonedy i proboszcza Claverol oraz oficjała Tremp z władzą kościelną i cywilną. W 1589 r. uzyskał licencjat, a w 1592 r. zdobył tytuł doktora teologii. W tym też roku udał się do Rzymu, gdzie wizytując uboższe dzielnice miasta natknął się na nędzę materialną i naukową tamtejszych dzieci i młodzieży. Skłoniło go to do podjęcia szerszej akcji charytatywnej. W 1597 r. otworzył w Rzymie, przy kościele św. Doroty na Zatybrzu, pierwszą powszechną i bezpłatną szkołę elementarną dostępną dla wszystkich dzieci bez względu na ich pochodzenie, wyznanie i narodowość. Obok nauki czytania, pisania i rachunków, głównym celem jego szkoły było dobre wychowanie oraz przygotowanie podopiecznych do godnego życia. Założenia te Józef Kalasanty ujął w hasła „Pietas et Litterae” – czyli „Pobożność i Nauka”. Ze względu na zwiększającą się z roku na rok liczbę uczniów szkoła kilkakrotnie zmieniała swoją siedzibę. W 1605 r. mieściła się w budynku przy placu św. Pantaleona. W 1600 r. Józef Kalasanty założył wspólnotę, która jako kongregacja szkół pobożnych w 1602 r. otrzymała ustną aprobatę od papieża Klemensa VIII. W dniu 15 marca 1617 r. papież Paweł V powołał kongregację paulińską szkół pobożnych, którą w 1621 r. jego następca Grzegorz XV przekształcił w zakon kleryków regularnych, zatwierdzając w 1622 r. ich konstytucje⁴. Józef Kalasanty zmarł 25 sierpnia 1648 r. w Rzymie. Pochowany został w kościele św. Pantaleona. Beatyfikowany został 18 sierpnia 1748 r. przez papieża Benedykta XIV, a 16 lipca

² *Pietas et litterae. Wpływ kolegium pijarów w Podolińcu na rozwój dawnego szkolnictwa. Katalog wystawy*, red. M. Marcinowska, Nowy Sącz 2004.

³ Zob. S. Giner Guerri, *San José de Calasanz, maestro y fundador*, Madrid 1992; tenże, *Święty Józef Kalasancjusz*, przeł. J. Tarnawski, Kraków 1994; M. Daniluk, *Józef Kalasanty*, w: *Encyklopedia katolicka* (dalej: EK), t. 8, red. B. Migut, Lublin 2000, kol. 117-119; M. Spinelli, *Święty Józef Kalasancjusz. Twórca szkoły powszechnej*, przekł. J. Partyka, Kraków 2009.

⁴ H. Bogdziewicz, *Pijarzy*, EK, t. 15, red. E. Gigilewicz, Lublin 2011, kol. 571.

1767 r. kanonizowany przez Klemensa XIII. W dniu 13 sierpnia 1948 r. papież Pius XII ogłosił go patronem wszystkich chrześcijańskich szkół powszechnych na świecie.

O sprowadzenie pijarów do Polski zabiegali jednocześnie król Władysław IV Waza i Stanisław Lubomirski, wojewoda krakowski i starosta spiski⁵. Osiedlenie pijarów na Spiszu miało pomóc w rekatalizacji tego terenu, zdominowanego przez protestantów. Początkowo polskie starania nie zostały poparte przez przełożonego niemieckiej prowincji pijarskiej o. Onufrego Conti. Jednak dopiero zagrożenie domów i szkół zakonnych na Morawach ze strony wojsk szwedzkich zmieniło nastawienie prowincjała. W 1642 r. grupa zakonników z o. Janem Dominikiem Franchi musiała uchodzić przed Szwedami z morawskiego Lipnika. Znaleźli oni schronienie najpierw w Niepołomicach, a następnie na zamku w Wiśniczu u Stanisława Lubomirskiego, który ufundował kolegium pijarów w Podolińcu⁶. Wyposażył go w potrzebne sprzęty oraz w księgozbiór dla biblioteki klasztornej. Ponadto podarował ołtarz do kościoła i wyposażenie zakrystii⁷. W akcie erekcyjnym, wystawionym 8 listopada 1642 r. w Krakowie na Wawelu, fundator wyznaczył na utrzymanie 16 zakonników kwotę 800 talarów czeskich, wypłacaną w dwóch półrocznych ratach; zabezpieczeniem tej sumy miały być dochody z własnych posiadłości ziemskich i z kopalni soli. Zobowiązał też swoich spadkobierców do corocznego wypłacania przyznanej kwoty oraz zapewnienia pijarom bezpieczeństwa. W zamian za to oczekiwał od pijarów:

by zgodnie ze swoim powołaniem ćwiczyli młodzież w chrześcijańskiej pobożności i w naukach, wiarę i religię katolicką szerzyli przez głoszenie kazań i katechizację, a o fundatorze we mszy św. i swoich modłach po wieczne czasy pamiętali⁸.

Pierwsi pijarzy przybyli do Podolińca 20 listopada 1642 r. Inauguracyjna msza św. została odprawiona 10 grudnia 1642 r. przez nowo mianowanego rektora o. Jana Dominika Franchiego, który w 1662 r. został wybrany pierwszym prowincjałem prowincji polskiej. W uroczystościach uczestniczyli m.in. przedstawiciele biskupa i kapituły krakowskiej: Mikołaj Oborski i Krzysztof Sapelius oraz prepozyt spiski i biskup waradzyński Łászló Hoszutothy⁹. Dla wzniesienia klasztoru, szkoły wraz z konwiktem oraz kościoła pod wezwaniem św. Stanisława, biskupa i męczennika, wybrane zostało miejsce we wschodniej części miasta, nad Popradem. Budowa postępowała stopniowo i zanim została zakończona pijarzy

⁵ Obecność polskich starostów na terenach dzisiejszej północnej Słowacji wiąże się z 1412 r., kiedy to król Władysław Jagiełło otrzymał 16 spiskich miast od Zygmunta Luksemburskiego jako zastaw za pożyczone mu pieniądze. Przynależność tych miast do Polski trwała do czasów rozbiorów. Zob. M. Marcinowska, *Lubomirscy. Starostowie sądecki i spisci*, Nowy Sącz 1998, s. 5.

⁶ M. Marcinowska, *Początki zakonu pijarów i znaczenie kolegium w Podolińcu*, w: *Pietas et litterae*, s. 11.

⁷ J. Długosz, *Mecenat kulturalny i dwór Stanisława Lubomirskiego wojewody krakowskiego*, Wrocław 1972, s. 181.

⁸ Cyt. za: M. Gotkiewicz, *Trzy wieki kolegium podolinieckiego (1642-1942)*, „Nasza Przyszłość”, 15 (1962) s. 87.

⁹ Marcinowska, *Początki zakonu pijarów*, s. 11-12.

znaleźli pomieszczenia na zamku, gdzie obok działającego już nowicjatu dla kleryków, 18 czerwca 1643 r. otworzona została szkoła dla młodzieży świeckiej¹⁰. Na czele nowicjatu stanął o. Augustyn Strinboch. Początkowo działały dwie klasy: *scholae legendi* i *scholae grammaticae*. We wrześniu 1646 r. otworzono klasę syntaksy, w której nauczał o. Glicery Neumann. 28 czerwca 1648 r. oddano gmach nowego kolegium. W lipcu 1648 r. powstała klasa poetyki prowadzona przez o. Wacława Opatowskiego, a w 1651 r. klasa retoryki. Działała też osobna klasa arytmetyki¹¹. Program szkoły średniej obejmował dwa stopnie: niższy (realizowany w klasach gramatykalnych) i wyższy (w klasach humanistycznych). We wrześniu 1648 r., dla podniesienia atrakcyjności kolegium, uruchomiono dwuletni kurs filozofii prowadzony przez o. Kazimierza Pietraszkiewicza. Kurs ten był związany z nowicjatem pijarskim, ale mogli w nim uczestniczyć także absolwenci szkoły średniej, a nawet uczniowie jej wyższych klas, pod warunkiem pomyślnie zdanego egzaminu wstępnego¹². W tym też roku otwarte zostało tzw. profesorium, zakład w którym przyszli nauczyciele szkół pijarskich zdobywali kwalifikacje zawodowe potrzebne w pracy wychowawczej. Kandydatami do profesorium była młodzież, która ukończyła nowicjat z przygotowaniem retorycznym trwającym dwa lata. Przyszła kadra nauczycielska zdobywała swoją wiedzę z zakresu nauk humanistycznych, które obejmowały literaturę, historię powszechną i historię Polski, naukę duchowną i kaznodziejstwo, geografę oraz języki: francuski i niemiecki. Najzdolniejsi z kandydatów na nauczycieli mogli pogłębić swoją wiedzę na studiach zagranicznych¹³. Pijarzy prowadzili działalność edukacyjną na następujących polach: kształcenia młodzieży świeckiej w zakresie programu szkoły średniej, a także pijarskich kadr zakonnych w ramach nowicjatu i kursu filozofii oraz nauczycielskich w profesoriach. Ponadto nauczali w dwu szkołach ludowych – miejscowej oraz znajdującej się w pobliskiej Białej Spiskiej.

Szkoła pijarów w Podolińcu była ważnym ośrodkiem kształcenia, jak i wychowania chrześcijańskiego, zyskując w XVII i XVIII wieku sławę w całej Rzeczypospolitej. Z chwilą jej otwarcia zgłosiło się do nauki 189 uczniów. Uczyła się w niej młodzież ze Spisza, Podhala i Sądecczyzny, reprezentująca wszystkie ówczesne stany: szlachecki, mieszczański i chłopski oraz wyznająca różne religie występujące na tym obszarze¹⁴. Szkoła była także dostępna dla młodzieży przy-

¹⁰ Długosz, *Mecenat kulturalny*, s. 183.

¹¹ Marciniowska, *Początki zakonu pijarów*, s. 12.

¹² M.J. Adamczyk, *Szkoły pijarskie w Podolinie i ich związki z Polską 1643-1848*, Wrocław 1995, s. 32-33.

¹³ A. Piłala, *Pijarskie zakłady kształcenia nauczycieli w dawnej Polsce - profesoria*, w: *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII-XIX wieku*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa-Kraków 1993, s. 391-392; B. Sobolewska Strzelczak, *Początki szkolnictwa pijarskiego. Inspiracje dla współczesnej teorii i praktyki pedagogicznej*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, 12 (2013) nr 2 (23), s. 163.

¹⁴ Zob. J. Długosz, *Uczniowie kolegium pijarskiego w Podolińcu w latach 1643-1670*, „Rocznik Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”, 7 (1972) s. 235-256; tenże, *Sądectwanie w kolegium pijarów w Podolińcu 1643-1670*, „Rocznik Sądecki”, 21 (1993) s. 73-88; B. Wierzbicka, *Zagadnienie frekwencji w kolegium oo. Pijarów w Podolińcu (1686-1717)*, „Zeszyty Sądecko-Spiskie”, 2 (2007)

bywającej, m.in. z Czech, Węgier, Niemiec, Słowacji czy Austrii, a jej wysoka re-noma wzmocniana była atmosferą panującej w niej tolerancji. Wielość narodowości wśród uczniów nie miała wpływu na prowadzenie lekcji, ponieważ odbywały się one po łacinie. Tylko wybrane przedmioty, jak np. religia prowadzone były w językach ojczystych. Nauka w szkole była bezpłatna.

Istotne dla rekatalizacyjnej misji pijarów na Spiszu, a także dla podnoszenia poziomu miejscowego nauczania oraz dla rozwoju europejskiego szkolnictwa pijarskiego było istnienie w Podolińcu nowicjatu, do którego wstępowali kandydaci do zakonu z diecezji polskich, litewskich, węgierskich, czeskich, niemieckich i austriackich. Doskonale wykształceni w tym ośrodku duchowni zakładali kolejne szkoły, opierając się na metodach i osiągnięciach macierzystego kolegium, podejmowali działalność misyjną lub obejmowali ważne stanowiska w instytucjach kościelnych. Do wybitnych, związanych z Podolińcem, pijarów należą, m.in. Stanisław Konarski (1700-1773)¹⁵, poeta, publicysta, dramaturg, reformator szkolnictwa – w latach 1715-1717 odbył nowicjat, a następnie po jego ukończeniu do 1722 r. był nauczycielem syntaksy, poetyki, filozofii i retoryki, założył Collegium Nobilium w Warszawie; Franciszek Ksawery Dmochowski (1762-1808)¹⁶, działacz polityczny, publicysta, poeta, tłumacz Homera, Wergiliusza i Horacego, współzałożyciel Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, autor *Sztuki rymotwórczej* (Warszawa 1788); Franciszek Siarczyński (1758-1829)¹⁷, geograf, historyk i publicysta, pierwszy dyrektor Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie; Stanisław Papczyński (1631-1701)¹⁸, rodem z Podegrodzia, do nowicjatu wstąpił w 1654 r., a po jego ukończeniu w latach 1658-1660 uczył retoryki w Podolińcu, kapelan króla Jana III Sobieskiego, założyciel Zgromadzenia Księża Marianów Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, beatyfikowany 16 września

s. 96-100; P. Wierzbicki, *Szlachta w kolegium oo. Pijarów w Podolińcu (1696-1711)*, „Zeszyty Sądecko-Spiskie”, 2 (2007) s. 38-70; tenże, *Mieszkańcy Nowego Targu i pobliskich miejscowości w kolegium Ojców Pijarów w Podolińcu na przełomie XVII i XVIII w.*, „Almanach Nowotarski”, 12 (2008) s. 39-49.

¹⁵ Zob. J. Michalski, *Konarski Stanisław*, w: *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 13, red. E. Rostworowski, Wrocław 1967-1968, s. 471-477; W. Murawiec, *Konarski Hieronim Stanisław*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich* (dalej: SPTK), t. 2, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 335-341; S. Janeczek, *Konarski Stanisław*, EK, t. 9, red. B. Migut, Lublin 2002, kol. 532-536.

¹⁶ Zob. A.M. Skalkowski, *Dmochowski Franciszek Ksawery*, PSB, t. 5, red. W. Konopczyński, Kraków 1939-1946, s. 203-205; J. Śrutwa, *Dmochowski Franciszek*, EK, t. 3, red. R. Łukaszczyk, L. Bienkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1989, kol. 1360.

¹⁷ Zob. H.E. Wyczawski, *Siarczyński Franciszek Ludwik*, SPTK, t. 4, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1983, s. 53-59; K. Korzon, *Siarczyński Franciszek*, PSB, t. 36, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1995-1996, s. 447-450; A. Kawalec, *Ksiądz Franciszek Siarczyński. Życie i działalność*, Wrocław 2007; R. Leszczyński, *Siarczyński Franciszek*, EK, t. 18, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, kol. 112-113.

¹⁸ Zob. T. Górski, *Papczyński Jan*, PSB, t. 25, red. E. Rostworowski, Wrocław 1980, s. 159-161; J. Kosmowski, *Papczyński Stanisław*, EK, t. 14, red. E. Gigilewicz, Lublin 2010, kol. 1262; J. Wałaszek, *Św. Stanisław Papczyński – życie i dzieło*, „Almanach Sądecki”, 25 (2016) nr 3/4 (96/97), s. 18-30.

2007 r. w Licheniu, a kanonizowany 5 czerwca 2016 r. przez papieża Franciszka w Rzymie; Idzi Madejski (1691-1746)¹⁹, hagiograf i historyk zakonu pijarów, autor *Historii Świętobliwego życia Wielebnego Sługi Bożego Józefa od Matki Boskiej Kalasancjusza* (Warszawa 1744).

Do 1662 r. kolegium w Podolińcu wraz ze szkołami pijarskim w Warszawie i w Rzeszowie należało do polsko-niemieckiej prowincji pijarskiej. W latach 1662-1782 znalazło się w granicach wyodrębnionej, samodzielnej prowincji polskiej, a w 1782 r. zostało włączone do prowincji węgierskiej²⁰.

Celem omawianej wystawy była prezentacja szerszej publiczności pamiątek ocalałych z kolegium pijarów w Podolińcu. Większość eksponatów po raz pierwszy od wieków opuściło na czas wystawy miejsca swego przechowywania. Wśród nich znalazły się m.in. dyplomy pergaminowe, rękopiśmienne kroniki kolegium, księgi metrykalne będące rejestrami uczniów, zakonników i nowicjuszy, księgi zmarłych wykładowców, stare druki i książki wydane w XIX wieku, portrety profesorów podolinieckich, fundatora klasztoru i kolegium w Podolińcu, Stanisława Lubomirskiego oraz obrazy z cyklu „Żywot św. Józefa Kalasantego”, a także szaty liturgiczne, pieczęć z wyobrażeniem Nawiedzenia Maryi Panny, paramentarz – malowana szafa na szaty i przybory liturgiczne, mapa Węgierskiej Prowincji Pijarskiej, malowany widok Podolińca z 1836 r. oraz świadectwa szkolne ucznia kolegium Jana Kalety. Prezentowane na wystawie eksponaty wypożyczone zostały m.in. z Centralnego Archiwum Węgierskiej Prowincji Pijarskiej w Budapeszcie, Muzeum Lubowniańskiego w Starej Lubowni, Archiwum i Biblioteki OO. Pijarów w Krakowie, Muzeum Narodowego w Krakowie, Sądeckiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Szujskiego, Kolegium OO. Pijarów w Prewidzy, parafii rzymskokatolickich w Podolińcu i Toporcu, a także ze zbiorów prywatnych Ludwika Kalety z Podolińca.

Na wystawie prezentowane były, po raz pierwszy w naszym kraju, cztery niezwykle cenne dyplomy wystawione dla pijarów z Podolińca. W pierwszym z nich, wystawionym 24 czerwca 1671 r. w Warszawie, król Michał Korybut Wiśniowiecki potwierdza swobodę wyznawania katolicyzmu w 13 miastach spiskich²¹. Dokument ten, z założoną zakładką, pisany na pergaminie, opatrzony był w pieczęć, po której pozostała do dziś jedynie czerwona tasiemka. Drugi ze wspomnianych dyplomów został wystawiony 16 lipca 1674 r. w Warszawie przez księcia Stanisława Herakliusza Lubomirskiego. Dotyczy on nadania pijarom parafii w Białej Spiskiej, w zamian za ich zasługi misjonarskie w rekatolicyzacji Spisza²². Pijarzy zarządzali tą parafią jako proboszczowie do 1852 r. Pergamin ten, z za-

¹⁹ Zob. J. Buba, *Madejski Józef Kazimierz*, PSB, t. 19, red. E. Rostworowski, Wrocław 1974, s. 116-117; B. Brzuszek, *Madejski Idzi*, SPTK, t. 3, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 31-33; J. Buba, *Madejski Józef Kazimierz*, EK, t. 11, red. E. Zieman, Lublin 2006, kol. 774.

²⁰ I. Chalupczyk, *Kolegium Pijarów w Podolińcu miejscem przenikania się kultur między Polską a Słowacją*, w: *Spisz – wielokulturowe dziedzictwo*, red. A. Kroh, Sejny 2000, s. 80.

²¹ Centralne Archiwum Węgierskiej Prowincji Pijarskiej w Budapeszcie (dalej: CAWPP Budapeszt), Archivum Provinciae Hungariae (dalej: APH), Archivum Vetus (dalej: AV), Diplomata foundationum, nr 1.

²² CAWPP Budapeszt, APH, AV, Diplomata foundationum, nr 2.

giętą zakładką, zaopatrzony jest w pieczęć, przedstawiającą herb Lubomirskich – Szreniawę, umieszczoną w metalowym pudełku i zawieszoną na sznurku. Kolejne dwa dyplomy potwierdzają powyższe nadanie S. H. Lubomirskiego. Ponadto pierwszy z nich, wystawiony 10 kwietnia 1675 r. w Wiedniu przez króla Węgier Leopolda I, poświadcza także nadanie parafii w Breźnie, którą w 1674 r. darował pijarom kardynał ostrzyhomski György Szelepcsényi²³. Dokument ten, z założoną zakładką, pisany na pergaminie, zaopatrzony jest w pieczęć w kolebce woskowej wiszącą na sznurku. Natomiast drugi został wystawiony 23 stycznia 1683 r. w Warszawie przez króla Jana III Sobieskiego²⁴. Pergamin ten, z zagiętą zakładką, opatrzony jest w pieczęć umieszczoną w metalowym etui.

Obok dyplomów pergaminowych, eksponowany był także dokument sporządzony na papierze czerpanym. Jest to uwierzytelniony wypis z ksiąg grodzkich sądeckich z 1780 r. informujący o tym, że kleryk Kacper Józef Chościechowski zapisał swe dobra klasztorowi pijarów w Podolińcu na ręce o. Bazylego Grochowskiego, pełniącego wówczas funkcję wicerektora tamtejszego kolegium²⁵. Dokument ten w drugiej połowie XIX wieku należał do Wiktora Windyk Wittiga z Warszawy, który ofiarował go do zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie.

Wiele cennych informacji na temat klasztoru pijarów w Podolińcu przynoszą również kopiarze dokumentów, które po części spełniają także rolę kronik. Urodzony w Podolińcu Michał Kraus (1626-1703), w latach 1643-1646 uczył się w miejscowej szkole pijarskiej. Tu w 1650 r. wstąpił do zakonu pijarów, a w 1653 r. złożył śluby zakonne. Następnie pracował jako nauczyciel, a po ukończeniu studium teologii przyjął święcenia kapłańskie. W 1658 r. został przeniesiony do Rzeszowa, gdzie uczył retoryki i poetyki w wyższych klasach, pełniąc jednocześnie funkcje kaznodziei i wicerektora kolegium. W 1662 r. powrócił do Podolińca, gdzie w tamtejszym studium zakonnym uczył filozofii. Od 1665 r. ponownie przebywał w Rzeszowie, sprawując obowiązki rektora kolegium. W 1670 r. został wybrany asystentem prowincji, a w latach 1677-1680 pierwszym prowincjałem polskiej prowincji pijarów. Od 1681 do 1686 r. był rektorem kolegium w Podolińcu²⁶. W listopadzie 1681 r. rozpoczął pisanie nowych kopiarzy, które zawierały najważniejsze dokumenty klasztoru poczynwszy od 1642 r. Na omawianej wystawie prezentowane były cztery z nich, zestawione na podstawie wcześniejszych pism i własnych wspomnień przez Krausa, a następnie prowadzone w miarę systematycznie przez jego następców. *Archivi Domus Nostrae Podoliniensis Liber I. In quo origo, fundatio, accessio, et progressus, imminutio, mutationes, insigniores casus, et alia his similia ad statum domus pertinentia, memoria digna, iuxta annorum, quibus aliquid contignit, seriem continentur inscripta. Coeptus hic liber renovari, et in ordinem redigi Anno Domini 1681 Mense Novembri*²⁷ to kronika

²³ CAWPP Budapeszt, APH, AV, Diplomata foundationum, nr 3.

²⁴ CAWPP Budapeszt, APH, AV, Diplomata foundationum, nr 4.

²⁵ Muzeum Narodowe w Krakowie (dalej: MN Kraków), sygn. 513/106B.

²⁶ R. Leszczyński, *Kraus Michał*, PSB, t. 15, red. E. Rostworowski, Wrocław 1970, s. 239-240; M. Grzybowski, *Kraus Michał od Nawiedzenia NMP*, SPTK, t. 2, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 416-417.

²⁷ CAWPP Budapeszt, Acta domus Podolinensis, Liber 5.

klasztoru pijarów z lat 1642-1772. *Archivi Domus Nostrae Podoliniensis Liber II. In quo continentur spectantia novitios, videlicet Admissio eorumdem ad habitum religiosum, adventus, discessus, visitatio, dimissio, scrutinium ante professionem. Renovatus et in Ordinem redactus Anno Domini 1681 Mense Novembri*²⁸ stanowi księga metrykalna nowicjuszy klasztoru pijarów z lat 1650-1740, w której ewidencjonowano przyjęcia, odejścia, śluby i inne sprawy nowicjuszy. *Archivi Domus Nostrae Podoliniensis Liber III. In quo continentur adventus, visitationes, discessus, litterae ordinationes sive mandata, declarationes maiorum superiorum ac etiam Sac. Congregationis et Nuntiorum Apostolicorum. Renovatus, et ex aliis libris exscribi coeptus Anno Domini 1681 Mense Novembri*²⁹ zawiera ewidencję przybycia i odejścia członków zakonu, a także w porządku chronologicznym kopie rozporządzeń zwierzchności zakonnych i kościelnych (prowincjałów, generałów, nuncjuszy papieskich, kongregacji rzymskich) z lat 1642-1745. Wszystkie trzy tomy zostały oprawione w pergamin. *Archivi Domus Nostrae Podoliniensis Liber in quo obitus religiosorum nostrorum in domo hac vita functorum inscribitur. Renovatus Anno Domini 1681 Mense Novembri*³⁰ to księga zgonów pijarów prowadzona do 1754 r., w której wspomniano zmarłych w klasztorze poprzez ich krótkie życiorysy. Od 1713 r. do tego tomu kopiowano także kilkuwersowe tzw. łaskawe życiorysy zmarłych członków zakonu, rozsyłane przez rzymskiego generała zakonu, z poleceniem modlenia się za nich we wszystkich klasztorach pijarskich. Zachowała się, nieco uszkodzona, papierowa sztywna oprawa.

Michał Kraus jest także autorem kroniki polskiej prowincji pijarów *Historia Poloniae Scholarum Piarum Provinciae*³¹, która obejmuje lata 1642-1686. Praca ta ma charakter roczników, ale mieszczą się w niej też osobiste opinie autora. Od 1662 r. Kraus opierał się na własnych notatkach prowadzonych w dzienniku i wspomnieniach. Istniały co najmniej dwa egzemplarze rękopisu tej kroniki. W XVII wieku jeden był przechowywany w archiwum prowincji w Warszawie, a drugi w Podolińcu. Rękopis warszawski zaginął w 1863 r. podczas kasaty tamtejszego klasztoru przez władze carskie³². Zaprezentowany egzemplarz został oprawiony w pergamin.

Na wystawie eksponowane były również dwa tomy *Liber defunctorum podolinensis*³³. Jest to księga zmarłych sporządzona w języku łacińskim, która zawiera krótkie biogramy profesów przyjętych w latach 1650-1769 do klasztoru pijarów w Podolińcu. Księga pisana była na papierze czerpanym przez kilka osób, m.in. przez A. Antoriego. Zachowała się skórzana, barwiona na ciemny brąz oprawa, wzmocniona na grzbiecie trzema łączeniami.

Ważnym źródłem informacji na temat uczniów kształcących się w szkole w Podolińcu są księgi metrykalne. Pozwalają one odtworzyć obraz ówczesnej społeczności uczniowskiej, a także dzięki wskazaniu narodowości, określić z jakich stron

²⁸ CAWPP Budapeszt, Acta domus Podolinensis, Liber 6.

²⁹ CAWPP Budapeszt, Acta domus Podolinensis, Liber 7.

³⁰ CAWPP Budapeszt, Acta domus Podolinensis, Liber 10.

³¹ CAWPP Budapeszt, Acta domus Podolinensis, Liber 11.

³² A. Koltai, *Historia podolinieckiego archiwum pijarskiego*, w: *Pietas et litterae*, s. 21.

³³ Biblioteka i Archiwum OO. Pijarów w Krakowie (dalej: BiAPijar. Kraków), sygn. 1-2.

Rzeczypospolitej czy Europy przybywali do Podolińca uczniowie. Na wystawie prezentowane były trzy najstarsze księgi. Pierwsza z nich *Nomina Discipulorum Podolinii Scholas Pias apud R. Patres Pauperes Frequentantium*³⁴ prowadzona była od pierwszego roku szkolnego 1643/1644 aż do 1670 r. Uczniów wpisywano w szczególny sposób, zgrupowanych według pierwszych liter imion, w obrębie tego rozdzielało ich na roczniki, a po 1649 r. także na klasy. Do dziś zachowała się oprawa tej księgi – półskórek. Druga to *Catalogvs Studiosorum Scholas Pias Clericorum Regularium, Pauperum Matris Dei Podolinii Olim et Nunc Frequentantium Ab Anno Domini 1643*³⁵, którą w 1684 r. zestawiał o. Lucas Mösch (1651-1701), z pochodzenia Niemiec, nauczyciel poetyki i retoryki, na podstawie pierwszej księgi i innych dostępnych źródeł. Skopiował i uzupełnił dane ze starej księgi zachowując jej konstrukcję, czyli również pogrupował uczniów według pierwszych liter imion. W latach 1686-1722 zapisy w księdze kontynuowane były przez inne osoby. Egzemplarz został oprawiony w pergamin z wykorzystaniem karty z średniowiecznego kodeksu. *Nomina Studiosorum Scholarum Nostrarum*³⁶ to trzecia księga metrykalna szkoły, prowadzona od 1696 do 1786 r. Księga ta zamieszcza uczniów już w zwyczajnym porządku roczników i klas. Oprawiona została w pergamin.

Kolegium pijarów w Podolińcu było znane z bogatej aktywności zarówno muzycznej, jak i teatralnej. Licznie zachowane do dziś muzykalia – głównie zapisy nutowe – pozwalają przybliżyć obraz oraz przywołać szczegóły życia muzycznego panującego tam na przestrzeni wielu dziesięcioleci³⁷. Podobnie jak w innych kolegiach pijarskich także w Podolińcu istniał teatr szkolny³⁸. Przedstawienia teatralne były przeznaczone głównie dla młodzieży szkolnej i przez nią odgrywane. Należały one do zajęć objętych programem szkolnym. Tematy do nich czerpano z literatury klasycznej, choć nieraz nawiązywano też do wydarzeń współczesnych. Pierwsze przedstawienie odbyło się 22 października 1668 r. na cześć Stanisława Herakliusza Lubomirskiego i jego żony Zofii z Opalińskich. Przygotowane zostało przez Jana Baptystę Hanaka – o. Franciszka od św. Wacława. Program tego przedstawienia prezentowany był na wystawie³⁹. W drugiej połowie XIX wieku rękopis należał do Adama Wolańskiego z Rudki, znanego kolekcjonera, który ofiarował go wraz ze swoim zbiorem do Muzeum Narodowego w Krakowie.

Większość zaprezentowanych na wystawie starych druków i książek wydanych w XIX wieku pochodzących z biblioteki kolegium pijarów w Podolińcu przechowywanych jest obecnie w Muzeum Lubowoniańskim w Starej Lubowni. W 2003 r. zostały one przekazane w darze do muzeum od pijarów z Nitry. Wśród

³⁴ CAWPP Budapeszt, Acta domus Podolinensis, Liber 23.

³⁵ CAWPP Budapeszt, Acta domus Podolinensis, Liber 24.

³⁶ CAWPP Budapeszt, Acta domus Podolinensis, Liber 25.

³⁷ Zob. D. Smolarek, *Polonica w muzykaliach klasztoru w Podolińcu*, „Muzyka”, 52 (2007) nr 1, s. 71-116; tenże, *Katalog tematyczny muzykaliów z klasztoru pijarów w Podolińcu*, Lublin 2009; tenże, *Śpiewnik „Cantus Catholici” z kolegium pijarów w Podolińcu*, „Annales Lublinenses pro Musica Sacra”, 5 (2014) nr 5, s. 63-88.

³⁸ Zob. W. Hahn, *Pijarski teatr szkolny w Polsce*, „Nasza Przeszłość”, 15 (1962) s. 199-215.

³⁹ MN Kraków, sygn. 628/1.

nich znalazła się m.in. bogata w informacje historyczne i geograficzne praca Benedykta Zawadzkiego (1652-1705) *Infvla Cracoviensis gemmis suis distincta sev antistitvm Cracoviensivm elogia historico-politica et panegyres lyricae* (Warszawa 1686). Zawiera ona życiorysy (wzbogacone często odami na cześć) wszystkich biskupów krakowskich aż do Andrzeja Trzebieckiego. Biogramy hierarchów ukazane są na tle wydarzeń politycznych w kraju, jak i poza jego granicami. Przedstawiony jest ich rodowód oraz piastowane funkcje. W tekście wymieniono też papieży, którzy przyznali im dostojęstwa duchowne. Spośród polskich monarchów szczególnie dokładnie zostały ukazane dzieje dynastii Jagiellońskiej, ale też sporo miejsca autor poświęcił Wazom⁴⁰. Na karcie tytułowej widnieje napis: „Domus Podolinen. Schol. Piar.”. Prezentowany egzemplarz został oprawiony w twardą brązową oprawę. Benedykt Zawadzki jest również autorem eksponowanego zbioru panegiryków *Mercurius Civilis Per Principum, Archipraesulum, Praesulum, Procerum, Magnorumque* (Warszawa 1695). Do dziś zachowała się skórzana oprawa ze sznurkami do związania. Grzbiet książki powleczonej jest szaro-niebieską farbą z poprzecznym pomarańczowym pasem.

Wspomniany już Michał Kraus jest także autorem obszernego podręcznika retoryki *Manvdctio Institvtionvm Rhetoricarum* (Warszawa 1687), który w szkołach pijarskich używany był aż do czasów Stanisława Konarskiego, a nawet był stosowany w niektórych szkołach jezuickich, o czym świadczą notatki proveniencyjne i śródtekstowe zamieszczone w zachowanych egzemplarzach⁴¹. Autor omówił w nim sposoby pochwał według schematu Arystotelesa, który dzielił je na cztery klasy: w pierwszej chwaliło się Boga; w drugiej – ludzi; w trzeciej – istoty metafizycznie ożywione; w czwartej – przedmioty martwe. Kraus zalecał szeroką lekturę mówców i poetów starożytnych⁴². Kartę tytułową zdobi herb pijarów, a po jego bokach rozmieszczony jest napis: „Bibliothecae Podolinensis Scholar Piar.”. Eksponowany egzemplarz został oprawiony w papier z brązową marmoryzacją.

W latach 1714-1720, przez dwie kadencje, prowincjałem polskiej prowincji pijarów był Wawrzyniec Machowski (1665-1746)⁴³. Do końca życia cieszył się dużym autorytetem jako konsultor prowincji i kaznodzieja. Ustupując z urzędu prowincjała wydał jako rodzaj duchownego testamentu dla swych następców traktat św. Bonawentury *Sex alae Seraphicae* (Warszawa 1721), gdzie rozważa się jakie powinny być przymioty dobrego przełożonego. Machowski jest autorem tylko listu dedykacyjnego poprzedzającego traktat. Na karcie tytułowej widoczny jest napis: „Bibliothecae Podolinensis” i nieczytelny podpis właściciela. Prezentowany na wystawie egzemplarz został oprawiony w papier z kolorową marmoryzacją. Grzbiet książki wzmocniony jest skórą.

⁴⁰ J. Taraszkiewicz, *Nauczanie historii i geografii w kolegiach pijarskich w Polsce do 1740 roku*, w: *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII-XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa-Kraków 1993, s. 471.

⁴¹ Leszczyński, *Kraus Michał*, s. 240.

⁴² Taraszkiewicz, *Nauczanie historii i geografii*, s. 470.

⁴³ Zob. R. Leszczyński, *Machowski Wawrzyniec*, PSB, t. 19, red. E. Rostworowski, Wrocław 1974, s. 1; B. Brzuszek, *Machowski Wawrzyniec Cyprian od św. Wawrzyńca*, SPTK, t. 3, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 15.

Literaturę kaznodziejską reprezentował zbiór kazań na poszczególne niedziele całego roku liturgicznego *Dzielność triumfującego znaku Pilawitów* (Warszawa 1727), którego autorstwo przypisywane jest biskupowi Teodorowi Andrzejowi Potockiemu (1664-1738). Na marginesach znajdują się odnośniki do *Pisma św.* Kazania oddzielają szerokie ornamentalne pasy. Zachowała się skórzana oprawa z wypukłym lustrem. Oprócz tego prezentowane było kazanie wygłoszone w Mogilanach przez jednego z najwybitniejszych kaznodziei pijarskich Jana Franciszka Włockiego (1688-1773) *Opieka niezawiedziona S. Michała Archaniola dla wszystkich uciekających się do Niego* (Kraków 1738). Wstępne cztery strony składające się na przedmowę autora kazania zaczynają się pięknie zdobionym inicjałem „N”, a kazanie także zdobionym inicjałem „D”. Na marginesach znajdują się odnośniki do cytatów. Nad tytułem kazania przedstawiony jest w prostokątnej ramce Duch Św. w postaci gołębiczy w kartuszu, a po bokach aniołowie z ornamentyką klasycystyczną. Ekspozowany egzemplarz został oprawiony w papier.

W bibliotece kolegium pijarów w Podolińcu okazałą grupę stanowiły podręczniki, wykorzystywane w pracy dydaktycznej, w tym szczególnie podręczniki do nauki różnych języków obcych. Na wystawie prezentowany był podręcznik gramatyki węgierskiej dla dzieci z wyjaśnieniami w języku słowackim, niemieckim i łacińskim opracowany przez Francisca Rosenbachera *Kisdedekhez alkal-maztatott magyar grammatika* (Besztertze-Banyán 1792). Gramatyka i ćwiczenia miejscami uzupełnione są miniaturowymi grafikami z klasycystyczną ornamentyką. Na karcie tytułowej umieszczono zapiskę własnościową uzupełnioną zapewne datą włączenia książki do księgozbioru: „Bibliothecae Podolinensis Piar 1828”. Do dziś zachowała się oprawa – półskórek. Poza tym ekspozowany był podręcznik do nauki języka hebrajskiego z ćwiczeniami po łacinie *Methodica Grammaticae Hebraeae Institutio* (Pesthini 1804) przygotowany przez Norberta Schreiera (1744-1811)⁴⁴, profesora języków orientalnych i biblijnych w kolegium pijarów w Nitrze. Podręcznik ten należał do Alexú Tóttösyego, o czym świadczy napis umieszczony na karcie tytułowej. Prezentowany egzemplarz został oprawiony w papier z kolorową marmoryzacją.

Najwięcej na wystawie ekspozowanych było prac autorstwa Janosa Nepomuka Albera (1753-1830)⁴⁵, profesora historii Kościoła i biblistyki oraz języków orientalnych w kolegium pijarów w Nitrze. Pierwsza z nich to *Institvtiones Historiae Ecclesiasticae* (t. 1-2, Colocae 1793). W tomie pierwszym przedstawił historię Kościoła od 501 do 1100 r., a w tomie drugim od 1101 do 1790 r. Orientację ułatwiają krótkie odnośniki i daty umieszczone na marginesach tekstu. Alber zajmował się także interpretacją ksiąg *Starego i Nowego Testamentu*. W pismach egzegetycznych ze znajomością opracowywał kwestie filozoficzne, korzystał z dzieł ojców Kościoła dla obrony katolickiej nauki o *Piśmie Św.*⁴⁶ Na wystawie pokazany był jeden z 16 tomów *Interpretatio sacrae Scripturae per omnes Veteris et Novi Testamenti libros* (t. 6, Pesthini 1802), w którym zajął się egze-

⁴⁴ Zob. Schreier Norbert, w: *Słowacki słownik biograficzny*, t. 5, Martin 1992, s. 238.

⁴⁵ Zob. F. Gryglewicz, *Alber Janos Nepomuk*, EK, t. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1989, kol. 298.

⁴⁶ Tamże.

gezą *Księgi Hioba* i *Księgi Psalmów*. Poza tym prezentowane były dwa tomy *Institvtiones Hermenevticae Scripvrae Sacrae Veteris Testamenti* (t. 2-3, Pesthini 1807). Wszystkie eksponowane egzemplarze zostały oprawione w półskórek, a na kartach tytułowych posiadają zapiski własnościowe: „Biblioth. Podolinensis Scholarum Piarum”.

Pojedyncze egzemplarze starych druków pochodzących z biblioteki kolegium pijarów w Podolińcu można też odnaleźć na terenie Polski, m.in. w Sądeckiej Bibliotece Publicznej im. Józefa Szujskiego. Z jej zbiorów prezentowane było na wystawie, cenne dla poznania kultu patronki Ziemi Sądeckiej św. Kingi, obszerne dzieło Marcina Ignacego Frankowica (†1718) *Wizerunek Świętej Doskonałości... w Wielkiej Słudze Boskiej, Błogosławionej Kunegundzie, Pannie, Krolewnie Węgierskiej, Xiężnie Polskiej, Zakonu S. Klary, Klasztoru Starosądeckiego Fundatorce, Jasniewicy* (Kraków 1718)⁴⁷. Marcin Ignacy Frankowicz urodził się w Nowym Sączu w rodzinie mieszczańskiej. W 1672 r. ukończył studia w Akademii Krakowskiej i zdobył tytuł magistra sztuk wyzwolonych, a następnie doktora filozofii. Już wtedy dał się poznać jako autor mowy o życiu, czynach i śmierci św. Jana Kantego. Po otrzymaniu święceń kapłańskich przebywał na Sądecczyźnie. Był kustoszem kolegiaty św. Małgorzaty w Nowym Sączu, kanonikiem w kapitule w Bobowej, a także proboszczem parafii w Łącku. W latach 1683-1717 pełnił funkcję spowiednika kłarysek w Starym Sączu⁴⁸. Frankowicz pisząc swoje dzieło oparł się nie tylko na dawniejszych żywotach św. Kingi (franciszkanina Stanisława i Jana Długosza), ale zestawiał świadectwa kultu i cuda dokonane za jej wstawiennictwem z lat 1522-1714. Dzieło to ukazało się w wersji skróconej w przekładzie na język łaciński Franciszka Petrykowskiego *Vita Beatae Cunegundis, Regiae Hungariae Principis ac deinde Reginae Poloniae et Patronae* (Tyrnawa 1744). W dolnej części karty tytułowej znajduje się zapiska własnościowa: „Biblioteca Domus Podolinensis Schol. Piar.” Eksponowany egzemplarz został oprawiony w skórę z ozdobnymi tłoczeniami.

Ponadto ze zbiorów Sądeckiej Biblioteki Publicznej prezentowanych było 11 starych druków wspólnie oprawionych w skórzaną oprawę z ozdobnymi tłoczeniami. Na sześciu z nich zostały umieszczone napisy świadczące o ich pochodzeniu z biblioteki kolegium pijarów w Podolińcu. W większości są to kilkukartkowe druki okolicznościowe wydawane z różnych okazji. Pierwszy z nich *Annus Heroicvs Tot mensibus, qvot magnis Sieniaviorum Nominibus et Gentilitia eorundem Luna Compositvs* (Warszawa 1687)⁴⁹ to zbiór panegiryków i mów pochwalnych na cześć członków rodziny Sieniawskich, którego autorstwo przypisywane jest Michałowi Szymanowskiemu. Drugi *Nympha Polona... Isabella Lubomirska... cum eam sibi desponsaret... Adamus de Granow Sieniawski... in Solenni Nuptiarum suarum die*

⁴⁷ Sądecka Biblioteka Publiczna im. Józefa Szujskiego (dalej: SBP), sygn. Zb. Spec. SD 023.

⁴⁸ H. Barycz, *Frankowicz Marcin Ignacy*, PSB, t. 7, red. W. Konopczyński, Kraków 1948-1958, s. 93; W. Murawiec, *Frankowicz Marcin Ignacy*, SPTK, t. 1, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 484-485; J. Bazydło, *Frankowicz Marcin*, EK, t. 5, red. L. Bieńkowski, Lublin 1989, kol. 688; S. Salaterski, *Kolegiata i kapituła św. Małgorzaty P. M. w Nowym Sączu (1448-1791)*, Nowy Sącz 1997, s. 306.

⁴⁹ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/1.

panegyrico cultu Adorata (Warszawa 1687)⁵⁰ to także zbiór panegiryków sławiących ród Lubomirskich, autorstwa Michała Szymanowskiego, napisanych z okazji zaręczyn Izabeli Lubomirskiej z Adamem z Granowa Sieniawskim. Na karcie tytułowej i na ostatniej stronie widnieje napis: „Bibliotheca Domus Podolinensis Schol. Piar.” *Armatae Lavdes in sago et toga* (Warszawa 1685)⁵¹ to panegiryk pisany prozą dedykowany Stanisławowi Jabłonowskiemu (1634-1702), kasztelanowi krakowskiemu, wojewodzie ruskiemu i hetmanowi wielkiemu koronnemu. Zawiera on bardzo ważne szczegóły do życia tego wybitnego męża. Jego autorem mógł być o. Dominik Zawadzki od św. Tomasza z Akwinu, prowincjał polskiej prowincji pijarów w latach 1711-1714, o czym informują napisy umieszczone na karcie tytułowej: „Authore P. Dominico a S. Thoma Agoinate”, a także na jej odwrocie: „Authore Patre Dominico a Sancto Thoma Agoinate” i „Bibliotheca Podolinensis Domus Scholarum Piarum”. Kolejne dwa druki *Ludi Eqvestres Ad Nuptialem solennitatem* (Warszawa 1688)⁵² i *Theatrum Glorae in Crucem* (Warszawa 1688)⁵³ zawierają panegiryki autorstwa Stanisława Białłozora napisane z okazji ślubu Katarzyny Potockiej z Ludwikiem Wielopolskim. Na karcie tytułowej pierwszego z nich umieszczony został napis: „Domus Podolinensis Schol. Piarum”. *Termin Smiertelny Gonitwy Herbownego Konia przy okropnym Grobowcu... Iana Lvdwika Hrabie na Pieskowej Skale Wielopolskiego* (Kraków 1688)⁵⁴ to panegiryk dedykowany wdowie po zmarłym Ludwiku Wielopolskim, Katarzynie Potockiej, przez kolegium jezuitów w Krakowie. Następny druk *Colores Lunae Morsztyniae* (Warszawa 1687)⁵⁵ zadedykowany Stanisławowi Morsztynowi, kasztelanowi czerskiemu, przez kolegium pijarów w Warszawie, zawiera wydrukowane naprzemiennie trzy elogia i trzy ody. Na karcie tytułowej widnieje napis: „Domus Podolinensis Schol. Piarum”. Dalsze dwa druki *Bivium Martis, et Hymenaei In Geminis Crucibus Gentili Rzewvsciorvm Solea Impressum* (Warszawa 1690)⁵⁶ i *Koło Fortvnnie Na drogę Krzyżową... w złotym Pierścieniu vtozione* (Warszawa 1690)⁵⁷ wydrukowane zostały z okazji ślubu Stanisława Rzewuskiego (1662-1728), hetmana wielkiego koronnego, wojewody bełskiego z Dorotą, córką starosty lwowskiego Jana Cetnera. Na karcie tytułowej pierwszego z nich poniżej zapiski: „Domus Podolinensis Schol. Piarum.” został zamieszczony wpis: „Per F. Damascenu a Matre Dei compositus”, który także widnieje na karcie tytułowej drugiego z druków. Dwa ostatnie druki to szkolne programy teatralne. Pierwszy z nich *Vindex Christianitas sev Heraclivs Romanvs Imperator* (Warszawa 1686)⁵⁸, z dedykacją dla Benedykta Pawła Sapiehy, podskarbiego

⁵⁰ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/2.

⁵¹ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/3.

⁵² SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/4.

⁵³ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/5.

⁵⁴ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/6.

⁵⁵ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/7.

⁵⁶ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/8.

⁵⁷ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/9.

⁵⁸ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/10; zob. *Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej. Bibliografia*, t. 2, *Programy drukiem wydane do r. 1765*, cz. 2, *Programy teatru pijar-*

Wielkiego Księstwa Litewskiego, to program sztuki granej w kolegium pijarów w Warszawie. Natomiast drugi *Constantinus Magnus Clypeus Militantis, Corona Triumphantis Ecclesiae* (Warszawa 1686)⁵⁹ to program przedstawienia wystawionego 3 maja 1686 r. w kolegium pijarów w Górze Kalwarii.

Obok ksiąg metrykalnych wiele ważnych informacji na temat uczniów kształcących się w szkole pijarów w Podolińcu przynoszą ich rejestry. Na wystawie prezentowane były rejestry wydane w języku łacińskim: *Juventus Regii Gymnasii Podolinensis apud Scholas Pias. Ex Doctrina Christiana, et reliquis Studiis a B. R. Systemate Litterario praescriptis secundum Examina, et annum progressum in Classes distributa* (Lewocza 1815)⁶⁰, *Juventus Regii Gymnasii Podolinensis apud Scholas Pias. Juxta progressionem Studiorum in Suas classes distributa* (Lewocza 1817)⁶¹, *Juventus Litteraria Regii Majoris Gymnasii Scholarum Piarum Podolini. E Moribus et Litterarum Studiis Juxta Merita Annumque Progressum in Classes Redacta* (Lewocza 1828)⁶² i *Juventus Litteraria Regii Majoris Gymnasii Scholarum Piarum Podolini. E Moribus et Litterarum Studiis Juxta Merita Annumque Progressum in Classes Redacta sub Directore R. P. Michaelae Skrovánek* (Lewocza 1836)⁶³. W każdym z tych spisów w zestawieniu tabelarycznym ujęte zostały imiona i nazwiska uczniów oraz profesorów, wykaz przedmiotów nauczania, podział na klasy, a także wyniki uzyskane przez absolwentów. W wykazie podano również informacje dotyczące narodowości i wyznania uczniów. Ponadto eksponowane były rejestry gimnazjum wydane w języku węgierskim: *A Podolini Kegyes-Tanitőrendiek Vezetése Alatt Álló Róm. Kath. Kis-Gymnasium Értesítvénye* (Kieżmark 1883)⁶⁴, *A Kegyes-Tanitőrendiek Vezetése Alatt Álló Podolini Róm. Kath. Főgimnazium Értesítője* (Olubló 1913), *A Kegyes-Tanitőrendiek Vezetése Alatt Álló Podolini Róm. Kath. Főgimnazium Értesítője* (Igló 1916) i *A Kegyes-Tanitőrendiek Vezetése Alatt Álló Podolini Róm. Kath. Főgimnazium Értesítője* (Olubló 1917). Rejestry z lat 1913, 1916 i 1917 pochodzą ze zbiorów prywatnych Ludwika Kalety z Podolińca. Zawierają one, podobnie jak te wydane w języku łacińskim, informacje dotyczące uczniów i profesorów. Podane są tu także dane statystyczne np. liczba uczniów pochodzących z innych wsi aniżeli spiskie, dane dotyczące wyznania innego niż rzymskokatolickie, czy odnoszące się do przynależności narodowej.

Na ścianach klasztoru i kolegium pijarów w Podolińcu wisiały obrazy przedstawiające wizerunki papieży począwszy od Pawła V aż do Klemensa XIV, portrety biskupów z zakonu pijarów i innych zakonników, a także dobroczyńców zakonu oraz malowane sceny z życia św. Józefa Kalasanteo⁶⁵. Na wystawie pre-

skiego oraz innych zakonów i szkół katolickich, oprac. W. Korotaj, J. Szwedowska, M. Szymańska, Wrocław 1978, s. 249-250.

⁵⁹ SBP, sygn. Zb. Spec. SD 057/11; zob. *Dramat staropolski*, s. 30-32.

⁶⁰ BiAPijar. Kraków, sygn. 23.

⁶¹ BiAPijar. Kraków, sygn. 24.

⁶² BiAPijar. Kraków, sygn. 25.

⁶³ BiAPijar. Kraków, sygn. 27.

⁶⁴ BiAPijar. Kraków, sygn. 28.

⁶⁵ Koltai, *Malarstwo*, w: *Pietas et litterae*, s. 114.

zentowane były olejne portrety profesorów podolinieckich i prepozytów z drugiej połowy XVIII wieku udostępnione z Muzeum Lubowniańskiego w Starej Lubowni. Wśród nich znalazły się portrety, m.in. prepozyta generalnego zakonu o. Jana Feliksa Arduiniego, jego prokuratorów generalnych o. Bernarda Panicolięgo i o. Augustyna Passanatiego, rektora kolegium w Podolińcu o. Stanisława Kalinowskiego (1665-1727), a także o. Ambrożego Wąsowicza (1680-1749) oraz nieznanego duchownego. Z drugiej połowy XVIII wieku pochodzi również wypożyczony z Muzeum Lubowniańskiego portret księcia Stanisława Lubomirskiego, fundatora klasztoru i kolegium w Podolińcu. Z kolegium pijarów w Prewidzy eksponowane były obrazy z cyklu „Żywot św. Józefa Kalasantego”. Pierwotnie cykl ten liczył 24 obrazy ilustrowane scenami z życia św. Józefa Kalasantego. Do dnia dzisiejszego zachowało się tylko 11 olejnych malowideł na płótnie w charakterystycznych półkolistych ramach pochodzących z dawnej kolekcji podolinieckiej. Namalowane zostały na podstawie tekstu *vitae*, z którego cytaty umieszczone są na dole przedstawień.

Oddzielne miejsce zajęły na wystawie szaty liturgiczne z XIX i XX wieku pochodzące z klasztoru pijarów w Podolińcu i kolegium w Prewidzy. Prezentowane były wypożyczone z parafii rzymskokatolickiej w Podolińcu i Muzeum Lubowniańskiego w Starej Lubowni m.in. haftowane we wzory roślinne pluwiaki⁶⁶, bogato zdobione dalmatyki⁶⁷ i ornaty⁶⁸, a także zakonne stroje pijarów.

Wystawę uzupełniały interesujące nie tylko dla koneserów eksponaty, m.in. pieczęć z wyobrażeniem Nawiedzenia Maryi Panny służąca bractwu studentów *Oratorium maius*, które powstało prawdopodobnie w czasie założenia kolegium, paramentarz – malowana szafa na szaty i przybory liturgiczne z początku XVIII wieku pochodząca z parafii rzymskokatolickiej w Toporcu, ręcznie kreślona i malowana mapa statystyczna Węgierskiej Prowincji Pijarów *Mappa Geographica Exhibens Provinciam Hungaricam Scholarum Piarum*⁶⁹ wykonana w klasztorze pijarów w Kolożwarze i подарowana w 1811 r. prowincjałowi Marcinowi Bolla przy okazji oficjalnej wizytacji, malowany widok Podolińca z 1836 r. *Podolinum Regium Coronale Oppidum*⁷⁰ autorstwa Antona Stefka (1777-1850) oraz świadectwa szkolne ucznia kolegium Jana Kalety z 1908 i 1909 r. Ciekawostką był prezentowany artykuł *Co Spisz zawdzięcza kolegium pijarów w Podolińcu* Istvána Fáykissa, opublikowany w węgierskiej gazecie „Szepesi Híradó” 31 lipca 1937 r.

⁶⁶ Pluwiał, kapa – w Kościele rzymskokatolickim szata liturgiczna używana podczas procesji, nabożeństw, niesporów, przy pogrzebach, mająca kształt płaszcza z kapturem, zapinanego na piersi klamrą. Zob. W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 2000, s. 395.

⁶⁷ Dalmatyka – w Kościele rzymskokatolickim strój diakona podczas mszy św. odprawianej z asystą przypominający wyglądem ornat, ale z krótkimi rękawkami. Zob. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych*, s. 110.

⁶⁸ Ornat – liturgiczna szata ozdobna, wkładana przez głowę, używana przez księdza w czasie odprawiania mszy św. Zob. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych*, s. 365.

⁶⁹ CAWPP Budapeszt, Mapy, P1.

⁷⁰ CAWPP Budapeszt, Mapy, P4.

i jego dokończenie w dniu 7 sierpnia 1937 r. Autor opisał w nim historię kolegium przy okazji spotkania jego byłych nauczycieli i wychowanków.

Zbiory kolegium pijarów w Podolińcu, gromadzone przez kilka wieków, były bardzo duże i różnorodne. Jednak z biegiem lat uległy one rozproszeniu. Część z nich znajduje się w posiadaniu nowych właścicieli, ale los większości obiektów nie jest znany. Prezentowana wystawa *Pietas et litterae* umożliwiła wszystkim zainteresowanym pogłębienie wiedzy o kolegium pijarów w Podolińcu i jego znaczeniu dla rozwoju szkolnictwa. Uświadomiła ona również, jak wiele wspólnych korzeni mają sąsiadujące ze sobą narody.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła drukowane

Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej. Bibliografia, t. 2, *Programy drukiem wydane do r. 1765*, cz. 2, *Programy teatru pijarskiego oraz innych zakonów i szkół katolickich*, oprac. W. Korotaj, J. Szwedowska, M. Szymańska, Wrocław 1978.

Opracowania

- Adamczyk Mieczysław Jerzy, *Szkoły pijarskie w Podolinie i ich związki z Polską 1643-1848*, Wrocław 1995.
- Barycz Henryk, *Frankowic Marcin Ignacy*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 7, red. W. Konopczyński, Kraków 1948-1958, s. 93.
- Bazydło Janusz, *Frankowic Marcin*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, red. L. Bieńkowski, Lublin 1989, kol. 688.
- Bogdziewicz Henryk, *Pijarzy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 15, red. E. Gigilewicz, Lublin 2011, kol. 571-576.
- Brzuszek Bogdan, *Machowski Wawrzyniec Cyprian od św. Wawrzyńca*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 3, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 15.
- Brzuszek Bogdan, *Madejski Idzi*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 3, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 31-33.
- Buba Jan, *Madejski Józef Kazimierz*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 19, red. E. Rostworowski, Wrocław 1974, s. 116-117.
- Buba Jan, *Madejski Józef Kazimierz*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 11, red. E. Ziemann, Lublin 2006, kol. 774.
- Chalupecký Iwan, *Kolegium Pijarów w Podolińcu miejscem przenikania się kultur między Polską a Słowacją*, w: *Spisz – wielokulturowe dziedzictwo*, red. A. Kroh, Sejny 2000, s. 77-87.
- Daniluk Mirosław, *Józef Kalasanty*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 8, red. B. Migut, Lublin 2000, kol. 117-119.
- Długosz Józef, *Mecenat kulturalny i dwór Stanisława Lubomirskiego wojewody krakowskiego*, Wrocław 1972.
- Długosz Józef, *Sądowanie w kolegium pijarów w Podolińcu 1643-1670*, „Rocznik Sądecki”, 21 (1993) s. 73-88.

- Długosz Józef, *Uczniowie kolegium pijarskiego w Podolińcu w latach 1643-1670*, „Rocznik Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”, 7 (1972) s. 235-256.
- (ek), *Pijarzy w Podolińcu*, „Spotkania z Zabytkami”, 29 (2005) nr 7 (221), s. 37-38.
- Giner Guerri Severino, *San José de Calasanz, maestro y fundador*, Madrid 1992.
- Giner Guerri Severino, *Święty Józef Kalasancjusz*, przeł. J. Tarnawski, Kraków 1994.
- Gotkiewicz Marian, *Trzy wieki kolegium podolinieckiego (1642-1942)*, „Nasza Przeszłość”, 15 (1962) s. 83-113.
- Górski Tadeusz, *Papczyński Jan*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 25, red. E. Rostworowski, Wrocław 1980, s. 159-161.
- Gryglewicz Feliks, *Alber Janos Nepomuk*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1989, kol. 298.
- Grzybowski Michał, *Kraus Michał od Nawiedzenia NMP*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 2, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 416-417.
- Hahn Wiktor, *Pijarski teatr szkolny w Polsce*, „Nasza Przeszłość”, 15 (1962) s. 199-215.
- Janeczek Stanisław, *Konarski Stanisław*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. B. Migut, Lublin 2002, kol. 532-536.
- Kawalec Agnieszka, *Ksiądz Franciszek Siarczyński. Życie i działalność*, Wrocław 2007.
- Koltai András, *Historia podolinieckiego archiwum pijarskiego*, w: *Pietas et litterae. Wpływ kolegium pijarów w Podolińcu na rozwój dawnego szkolnictwa. Katalog wystawy*, red. M. Marcinowska, Nowy Sącz 2004, s. 20-24.
- Koltai András, *Malarstwo*, w: *Pietas et litterae. Wpływ kolegium pijarów w Podolińcu na rozwój dawnego szkolnictwa. Katalog wystawy*, red. M. Marcinowska, Nowy Sącz 2004, s. 114.
- Kopaliński Władysław, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 2000.
- Korzon Krystyna, *Siarczyński Franciszek*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 36, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1995-1996, s. 447-450.
- Kosmowski Jan, *Papczyński Stanisław*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 14, red. E. Gigilewicz, Lublin 2010, kol. 1262.
- Leszczyński Rafał, *Kraus Michał*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, red. E. Rostworowski, Wrocław 1970, s. 239-241.
- Leszczyński Rafał, *Machowski Wawrzyniec*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 19, red. E. Rostworowski, Wrocław 1974, s. 1.
- Leszczyński Rafał, *Siarczyński Franciszek*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 18, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, kol. 112-113.
- Marcinowska Maria, *Lubomirscy. Starostowie sędzcy i spiscy*, Nowy Sącz 1998.
- Marcinowska Maria, *Początki zakonu pijarów i znaczenie kolegium w Podolińcu*, w: *Pietas et litterae. Wpływ kolegium pijarów w Podolińcu na rozwój dawnego szkolnictwa. Katalog wystawy*, red. M. Marcinowska, Nowy Sącz 2004, s. 11-12.
- Michalski Jerzy, *Konarski Stanisław*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 13, red. E. Rostworowski, Wrocław 1967-1968, s. 471-477.
- Murawiec Wiesław, *Frankowicz Marcin Ignacy*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 1, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 484-485.
- Murawiec Wiesław, *Konarski Hieronim Stanisław*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 2, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 335-341.
- Pietas et litterae. Wpływ kolegium pijarów w Podolińcu na rozwój dawnego szkolnictwa. Katalog wystawy*, red. M. Marcinowska, Nowy Sącz 2004.

- Pitala Adam, *Pijarskie zakłady kształcenia nauczycieli w dawnej Polsce - profesoria*, w: *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII-XIX wieku*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa-Kraków 1993, s. 391-408.
- Salaterski Stanisław, *Kolegiata i kapituła św. Małgorzaty P. M. w Nowym Sączu (1448-1791)*, Nowy Sącz 1997.
- Schreier Norbert, w: *Słowski Słownik Biograficzny*, t. 5, Martin 1992, s. 238.
- Skalkowski Adam M., *Dmochowski Franciszek Ksawery*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, red. W. Konopczyński, Kraków 1939-1946, s. 203-205.
- Smolarek Dariusz, *Katalog tematyczny muzykaliów z klasztoru pijarów w Podolińcu*, Lublin 2009.
- Smolarek Dariusz, *Polonica w muzykaliach klasztoru w Podolińcu*, „Muzyka”, 52 (2007) nr 1, s. 71-116.
- Smolarek Dariusz, *Śpiewnik „Cantus Catholici” z kolegium pijarów w Podolińcu*, „Annales Lublinenses pro Musica Sacra”, 5 (2014) nr 5, s. 63-88.
- Sobolewska Strzelczak Beata, *Początki szkolnictwa pijarskiego. Inspiracje dla współczesnej teorii i praktyki pedagogicznej*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, 12 (2013) nr 2 (23), s. 159-168.
- Spinelli Mario, *Święty Józef Kalasancjusz. Twórca szkoły powszechnej*, przekł. J. Partyka, Kraków 2009.
- Śrutwa Jan, *Dmochowski Franciszek*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. R. Łukaszczyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1989, kol. 1360.
- Taraszkiewicz Jacek, *Nauczanie historii i geografii w kolegiach pijarskich w Polsce do 1740 roku*, w: *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII-XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa-Kraków 1993, s. 469-475.
- Wąlaszek Józef, *Św. Stanisław Papczyński – życie i dzieło*, „Almanach Sądecki”, 25 (2016) nr 3/4 (96/97), s. 18-30.
- Wierzbicka Beata, *Zagadnienie frekwencji w kolegium oo. Pijarów w Podolińcu (1686-1717)*, „Zeszyty Sądecko-Spiskie”, 2 (2007) s. 96-100.
- Wierzbicki Piotr, *Mieszkańcy Nowego Targu i pobliskich miejscowości w kolegium Ojców Pijarów w Podolińcu na przełomie XVII i XVIII w.*, „Almanach Nowotarski”, 12 (2008) s. 39-49.
- Wierzbicki Piotr, *Szlachta w kolegium oo. Pijarów w Podolińcu (1696-1711)*, „Zeszyty Sądecko-Spiskie”, 2 (2007) s. 38-70.
- Wyczawski Hieronim Eugeniusz, *Siarczyński Franciszek Ludwik*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 4, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1983, s. 53-59.
- Zatorska Joanna, *Pijarzy w Nowym Sączu*, „Mówią Wieki”, (2004) nr 12/04 (504), s. 5.

**PIETAS ET LITTERAE. THE INFLUENCE OF THE PIARIST
COLLEGE IN PODOLÍNEC ON THE DEVELOPMENT
OF OLD-TIME EDUCATION**

Abstract

The article refers to the exhibition *Pietas et litterae* in the 'Old Synagogue' Gallery in Nowy Sącz, where surviving souvenirs from the Piarist college in Podolíneć were presented. Most of the exhibits presented have left their storage places during the exhibition for the first time in centuries. These included parchment diplomas, handwritten chronicles of colleges, books recording the students, monks and novices, books of deceased lecturers, old prints and books published in the nineteenth century, portraits of professors from Podolíneć, the founder of the monastery and college in Podolíneć, Stanisław Lubomirski, and paintings from the series of "Żywot św. Józefa Kalasantego", as well as liturgical robes, a seal with the image of the Visitation of the Virgin Mary, a paramentary (i.e. a painted wardrobe for liturgical robes and instruments), a map of the Hungarian Piarist Province, a painted view of Podolíneć from 1836 and school certificates of a student of the Jan Kaleta College. The exhibits presented at the exhibition have been borrowed from the Central Archive of the Hungarian Piarist Province in Budapest, the Museum in Stará Ľubovňa, the Piarist Archive and Library in Krakow, the National Museum in Krakow, the Józef Szujski Public Library in Nowy Sącz, the Piarist College in Prievidza, the Roman Catholic parishes in Podolíneć and Toporec, as well as from the private collections of Ludwik Kaleta of Podolíneć.

Keywords: Podolíneć; St Joseph Calasanz; Piarists, Piarist college; education; manuscripts; old prints

Translated by Marek Robak-Sobolewski